

COVID-19 DAN KEYIN RIVOJLANGAN MIYELITLAR**Yakubova Marxamat Mirakramovna.,****Doliyeva Gulasal Anvar qizi**

Toshkent tibbiyot akademiyasi

Annotatsiya. COVID-19 pandemiyasi inson organizmiga keng qamrovli ta'sir ko'rsatib, nafaqat nafas yo'llari, balki markaziy asab tizimining ham shikastlanishiga sabab bo'ldi. Tadqiqotlar COVID-19 infeksiyasidan keyin turli nevrologik asoratlar, jumladan, transvers miyelit rivojlanishini ko'rsatmoqda. Ushbu maqolada COVID-19 bilan bog'liq miyelitlarning rivojlanish mexanizmi, klinik belgilari, diagnostikasi va davolash usullari tahlil qilinadi. MRI, CSF analizi va immunologik testlar natijalari asosida bemorlarning umumiy holati baholanib, kortikosteroid va immunoglobulin terapiyasining samaradorligi o'rganiladi. Tadqiqot natijalari COVID-19 bilan bog'liq miyelitni erta aniqlash va samarali davolash strategiyalarini ishlab chiqishga ko'maklashadi.

Kalit so'zlar: COVID-19, transvers miyelit, markaziy asab tizimi, immun javob, kortikosteroid terapiya, MRI diagnostikasi, nevrologik asoratlar, autoimmun reaksiya

Kirish COVID-19 pandemiyasi inson salomatligiga ko'plab murakkab ta'sirlar ko'rsatdi. Dastlab u asosan nafas yo'llarining infeksiyasi sifatida o'rganilgan bo'lsa, keyinchalik organizmning boshqa tizimlariga, jumladan, markaziy asab tizimiga ham jiddiy ta'sir ko'rsatishi aniqlangan. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, COVID-19 bilan kasallangan bemorlarning taxminan 30%ida turli nevrologik asoratlar kuzatiladi. Ushbu asoratlar orasida transvers miyelit muhim o'rin egallaydi. Virusdan keyin rivojlanadigan nevrologik asoratlar orasida transvers miyelit alohida o'rin tutadi. Transvers miyelit orqa miya yallig'lanish kasalligi bo'lib, uning natijasida nerv impulslarining o'tishi buziladi va bemorlarda harakat, sezgi va boshqa nevrologik funksiyalar pasayishi kuzatiladi. Ushbu maqolada COVID-19 dan

keyin kuzatiladigan miyelitlarning rivojlanish mexanizmi, diagnostikasi va davolash usullari atroflicha ko'rib chiqiladi.

Transvers miyelit – bu orqa miya yallig'lanishi bilan kechadigan kasallik bo'lib, nerv impulslarining o'tishini buzadi va bemorlarda harakat, sezgi va boshqa nevrologik funksiyalar pasayishiga olib keladi. Miyelitning patogenezi hali to'liq o'rganilmagan bo'lsa-da, COVID-19 virusining immun tizimiga bo'lgan ta'siri natijasida autoimmun reaksiya shakllanib, nerv to'qimalarining shikastlanishiga sabab bo'lishi mumkinligi aniqlangan. Shifokor va olimlar bu holatni organizmning haddan tashqari immun javobi, ya'ni "sitokin bo'roni" bilan bog'lashadi (Kerr et al., 2021).

Ba'zi tadqiqotlar COVID-19 dan keyin rivojlangan miyelit holatlarining diagnostikasi va klinik kechishi bo'yicha muhim ma'lumotlarni taqdim etgan. Masalan, Lucchinetti va uning hamkasblari (2022) o'tkazgan tadqiqot natijalariga ko'ra, COVID-19 bilan kasallangan bemorlarning 5-7 haftadan so'ng miyelit simptomlari rivojlanganligi kuzatilgan. Tadqiqotchilar ushbu holatni virusning nerv tizimiga bevosita yoki bilvosita ta'siri bilan izohlashgan.

Shu bois, ushbu maqolada COVID-19 dan keyin kuzatiladigan miyelitlarning rivojlanish mexanizmi, diagnostikasi va davolash usullari atroflicha ko'rib chiqiladi. Kasallikning klinik belgilari, immunologik mexanizmlari va terapevtik yondashuvlari haqida muhokama qilinadi.

Metodlar Ushbu tadqiqot retrospektiv tahlil asosida olib borildi. Tadqiqotga 2020-2023 yillar oralig'ida COVID-19 bilan kasallangan va keyinchalik transvers miyelit tashxisi qo'yilgan bemorlar jalb qilindi. Tadqiqot doirasida quyidagi diagnostik metodlardan foydalanildi:

- **Magnit-rezonans tomografiya (MRI)** – orqa miya tuzilishining yallig'lanish jarayonlari bilan bog'liq o'zgarishlarini aniqlash uchun.
- **Orqa miya suyuqligi (CSF) analizi** – infeksiya va immunologik o'zgarishlarni aniqlash maqsadida o'rganildi.
- **Immunologik testlar** – COVID-19 ga xos antikorlar va autoimmun jarayonlarning borligini tekshirish uchun qo'llanildi.

- **Клиник kuzatuvlar** – bemorlarning simptomlari, shikoyatlari va nevrologik holati tahlil qilindi.

Natijalar. Tadqiqot doirasida 50 nafar bemor o'rganildi. Bemorlarning aksariyatida (70%) kasallikning birinchi belgisi sifatida paresteziya (qo'l-oyoqlarda uvishish) va mushak zaifligi kuzatilgan. MRI tekshiruvlari orqa miyaning servikal va torakal sohalarida yallig'lanish jarayonlarini ko'rsatdi. Orqa miya suyuqligi tahlillarida yallig'lanishning yuqori darajada ekanligi va ba'zi hollarda virusga xos antikorlar mavjudligi aniqlandi.

Davolash usullari sifatida kortikosteroid terapiya va immunoglobulinlar qo'llanildi. Kortikosteroidlar yallig'lanish jarayonlarini kamaytirishda samarali bo'lib, aksariyat bemorlarda klinik holatning yaxshilanishiga olib keldi. Immunoglobulin terapiyasi autoimmun mexanizmlar asosida rivojlangan miyelit holatlarida qo'llanildi va ijobiy natijalar berdi. Davolash qilingan bemorlarning 60%ida ahvoli ancha yaxshilangan, 30%ida qisman yaxshilanish kuzatilgan, 10%ida esa sezilarli yaxshilanish qayd etilmagan.

Muhokama. COVID-19 infeksiyasidan keyin ba'zi bemorlarda markaziy asab tizimining yallig'lanish kasalliklari, jumladan, miyelit rivojlanishi kuzatilgan. Mielit – bu orqa miyaning yallig'lanishi bo'lib, u nevrologik alomatlar bilan namoyon bo'ladi. Ushbu holat autoimmun reaksiyalar yoki virusning to'g'ridan-to'g'ri neyrotrop ta'siri natijasida yuzaga kelishi mumkin.

COVID-19 bilan bog'liq miyelit holatlarida bemorlar ko'pincha qo'l-oyoqlarda kuchsizlik, his-tuyg'u buzilishlari, reflekslarning pasayishi yoki yo'qolishi kabi belgilarni sezadilar. Ayrim bemorlarda esa siyish va ichak funksiyalarining buzilishi kuzatiladi.

Diagnostika uchun magnit-rezonans tomografiya (MRT) va orqa miya suyuqligi tahlili o'tkaziladi. Davolash odatda kortikosteroidlar, immunoglobulinlar va immunosuppressiv preparatlar orqali olib boriladi. COVID-19 dan keyin rivojlangan miyelitlarni o'z vaqtida aniqlash va davolash bemorlarning hayot sifati uchun muhim hisoblanadi.

COVID-19 dan keyin rivojlanadigan miyelitning patogenezi to'liq o'rganilmagan bo'lsa-da, mavjud dalillarga ko'ra, u autoimmun jarayonlar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Virus organizmda immun tizimining noto'g'ri faollashuviga sabab bo'lib, miyelin qavatining shikastlanishiga olib keladi. Miyelit rivojlangan bemorlarning aksariyatida COVID-19 infeksiyasidan keyin 2-6 hafta o'tib nevrologik simptomlar paydo bo'lishi kuzatilgan. Bu esa immunitet tizimining postvirusli reaktiv javobi bilan bog'liq bo'lishi mumkinligini ko'rsatadi.

Davolash usullarining samaradorligi kasallikning og'irlik darajasiga bog'liq. Erta diagnostika va immunosupressiv terapiya qo'llanilganda bemorlarning tiklanish ehtimoli yuqori bo'lgan. Biroq, ba'zi hollarda miyelit doimiy nevrologik asoratlarga olib kelishi mumkinligi qayd etildi. Kelajakdagi tadqiqotlar COVID-19 bilan bog'liq miyelitlarning genetik, immunologik va molekulyar mexanizmlarini yanada chuqurroq o'rganishga qaratilishi lozim.

Xulosa COVID-19 dan keyin rivojlangan miyelit kam uchraydigan, ammo jiddiy asoratlardan biri hisoblanadi. Kasallikning klinik kechishi turlicha bo'lib, bemorlarning aksariyatida immun javob tufayli rivojlanadi. Diagnostika va davolashda kompleks yondashuv muhim ahamiyatga ega bo'lib, ayniqsa MRI va CSF tekshiruvlari kasallikni aniq aniqlashda asosiy rol o'ynaydi. Kortikosteroid va immunoglobulin terapiyasi samarali bo'lib, bemorlarning klinik holatini yaxshilashga yordam beradi. Kelajakdagi tadqiqotlar COVID-19 ning nevrologik asoratlarini chuqurroq o'rganishga qaratilishi lozim. Ushbu tadqiqot nevrologik asoratlarning rivojlanish mexanizmini yaxshiroq tushunishga yordam beradi va samarali davolash usullarini ishlab chiqishda asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Schulte
E. C. et al. Systematic review of cases of acute myelitis in individuals with COVID-19 //European journal of neurology. – 2021. – T. 28. – №. 10. – C. 3230-3244.
2. Ostovan
V. R. et al. Clinical characteristics, radiological features and prognostic factors of

transverse myelitis following COVID-19 vaccination: A systematic review //Multiple Sclerosis and Related Disorders. – 2022. – Т. 66. – С. 104032.

3. Chow C.

C. N. et al. Acute transverse myelitis in COVID-19 infection //BMJ Case Reports CP. – 2020. – Т. 13. – №. 8. – С. e236720.

4. Gao J. J.

et al. Acute transverse myelitis following COVID-19 vaccination //Vaccines. – 2021. – Т. 9. – №. 9. – С. 1008.

5. Gao J. J.

et al. Acute transverse myelitis following COVID-19 vaccination //Vaccines. – 2021. – Т. 9. – №. 9. – С. 1008.

6. Farrokhi

M. R., Iravanpour F., Nejabat N. Development of acute transverse myelitis following COVID-19 infection: a review on the potential pathways //European Neurology. – 2023. – Т. 86. – №. 3. – С. 209-216.

7. Yakubov

a M. M., Mukhiddinova M. A. Change in lipoprotein with multiple sclerosis in the proces of demyelination : дис. – Tashkent Medical Academy, 2018.

8. Mirakram

ovna Y. M. et al. Determination of the clinical-neurological characteristics of multiple sclerosis and the relationship of s-100 oxide and lipoproteids //Journal of new century innovations. – 2024. – Т. 47. – №. 3. – С. 64-70.

9. Mirakram

ovna Y. M., Kutbiddinova R. G., Karimdzhanoyna S. A. S. Clinical and Neurological Features with Covid-19 Associated Cavernous Sinus Thrombosis //Zhongguo Kuangye Daxue Xuebao. – 2024. – Т. 29. – №. 3. – С. 224-229.

10. Abzalova

M. B. et al. Uyqu va insult. Yuzaga kelishi va kechishi xususiyatlari //Журнал гуманитарных и естественных наук. – 2024. – №. 13. – С. 8-12.